

ІННОВАЦІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ТРИГЕР ВИМОГ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Дудник Н. З.

ВСТУП

Успішний розвиток нашої країни залежить від сучасних дітей, які незабаром стануть будівничими держави. Освіта стає форпостом у вихованні майбутнього, яке складатиметься з громадян-патріотів з активною життєвою позицією, з актуальними знаннями, самостійним мисленням, духовно-моральними цінностями. Педагоги стають важливими супутниками дітей з найменшого віку в процесі їх становлення. Тому, в успішному розвитку суспільства важливу роль відіграє дошкільна педагогіка, яка займається дослідженням та удосконаленням якості надання освітніх послуг найменшим громадянам. Дослідники й педагоги-практики вивчають особливості процесу виховання і розумового розвитку дітей раннього та дошкільного віку, інтегруючи дослідження спеціалістів суміжних людинознавчих наук (медицини, фізіології, соціальної педагогіки, філософії, культурології), досягнення технологічних наук й цифрових розробок. Дослідження наук, які займаються проблемами розвитку особистості дають підґрунтя для співпраці теоретиків та практиків дошкільної освіти. Важливою є диференціація знань, методів, засобів з метою удосконалення освітнього процесу і врахування тенденції розвитку індивідуальності дитини у напрямі здоров'я зберігаючих, гуманістичних, пізнавальних, культурологічних, соціальних ліній становлення особистості.

Кризові умови розвитку нашого суспільства ставлять перед освітянами, науковцями додаткові завдання у створенні емоційно сприятливого розвивального середовища, щоб вирішувати проблеми гармонійного розвитку дитини. Особливе місце у державному стандарті дошкільної освіти має організація життєдіяльності малюків, підтримка фізичного здоров'я, емоційного благополуччя, задоволення пізнавального інтересу, сприяння у формуванні валеологічних, культурологічних цінностей.

Наша держава приділяє більше уваги створенню безпечного простору, а розвивальне середовище в ЗДО має на меті дати змогу дошкільникам вчитися самостійно пізнавати світ, вчитися розуміти культурологічні цінності свого народу, проявляти фізичну активність, сприймати й усвідомлювати закони моралі, любити й берегти природу

рідного краю тощо. Вимога до професійної компетенції вихователя включає психолого-педагогічну підготовку, методичну гнучкість у використанні новацій, а також вміння любити дітей й створювати атмосферу щастя у групах дітей раннього та дошкільного віку. А. Лісовий на серпневій конференції освітян зазначає тенденції змін у роботі дошкілля: «Що стосується дитячого садка – це перехід від принципів догляду до принципів розвитку дитини, це гарантоване місце в закладі дошкільної освіти, це нова система оплати праці педагога-дошкільника... це легкий вхід у професію»¹.

1. Проблеми формування професійної компетентності педагога у викликах сьогодення

Сучасна дошкільна педагогіка у практиці організації освітньої діяльності керується нормативними документами: Закон України «Про дошкільну освіту», Державним стандартом дошкільної освіти, комплексними освітніми програмами: «Я у Світі», «Впевнений старт», «Українське дошкілля», «Соношник», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Стежина», «Світ дитинства»; парціальними (додатковими): «Про себе треба знати, про себе треба дбати», «Вчимося жити разом», «Дитяча хореографія», «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку».

Дитина дошкільного віку як особистість третього тисячоліття повинна поєднувати знання та вміння у використанні інноваційних досягнень науки і розвиватися з відчуттям гармонії з природою, розуміти закони безпеки у житті, долучатися до культурологічних цінностей свого народу й людства, керуватися законами моралі. Стає актуальною співпраця батьків та педагогів у передачі знань, щоб досвід дитини був цілісним, набував особистісного переконання через самостійні судження, практичні дії, дослідження у спеціально організованому освітньому просторі. Дорослі як приклад для наслідування повинні керуватися спільними цінностями і як наставники відчувати міру у повчаннях, щоб виховувати самостійність.

Концептуальними для дошкільної педагогіки є філософські та методичні розробки сучасних дослідників: теоретико-методологічні основи розвитку дошкільної педагогіки (Л. Артемова, Т. Андрющенко, Ю. Косенко, К. Крутій, Т. Поніманська, Н. Лисенко, М. Машовець, О. Проскура, І. Улюкаєва, Т. Дуткевич, Чепіль М. та ін.), спеціальні методики навчання та виховання дітей раннього та дошкільного віку (А. Богуш, І. Дичківська, Г. Дегтярьова, Н. Григор'єва, Н. Гавриш, А. Гончаренко, М. Єфименко, С. Ладивір, Т. Піроженко, З. Плохій, Т. Фасолько, Л. Фесюкова та ін.). Теорія та практика мають взаємо-

¹ Лісовий О. Виступ. Реформа дошкільної освіти. 2024 https://lb.ua/society/2023/08/25/571751_reforma_doshkilnoi_osviti-perehid.html

вплив у процесі впровадження, тому співпраця науковців та педагогів-практиків забезпечують умови для застосування інновацій, авторських програм, удосконалення методик, створення майданчика для співпраці усіх, хто небайдужий до дитинства як в медіа просторі, так і в формі практичних семінарів, конференцій, івентів.

Філософія освіти ставить перед дошкільною педагогікою стратегічні завдання у формуванні дитиноцентрованої педагогіки, де «органи державної влади і органи місцевого самоврядування, так і суб'єкти освітньої діяльності та їхні засновники під час провадження такої діяльності або під час управлінських рішень мають думати про якнайкращі інтереси кожної дитини»². Педагоги удосконалюють освітній процес відповідно до вимог сучасного розвитку технологічних й інформаційних систем з урахуванням вічних цінностей моралі. Тому теоретики й практики у пошуку нових засобів, методів, способів організації освітнього процесу працюють, впроваджуючи новачій, поєднують традиції українського виховання й інформаційні технології, державним управлінням підтримується прагнення до професійної самореалізації педагогів з метою системного чи часткового застосування кращих методик, розширення способів взаємодії учасників освітнього процесу.

Державні інституції в останні роки звертають особливу увагу на дошкільну освіту. Розроблено Базовий компонент дошкільної освіти, який відображає основні напрями діяльності педагогів та громадськості у вихованні дітей в умовах ЗДО, доповнюються законодавчі акти з уточненням та розширенням правил залучення дітей з ООП до освітнього процесу. Базовий компонент дошкільної освіти визначає інваріативну складову, що окреслює сім ліній у всебічному розвитку дитини, де враховується медико-фізіологічні особливості в період особистісного становлення, розвиваються сенсорно-пізнавальні, соціальні, мовленнєві, естетичні, валеологічні компетенції³. Варіативна частина широко розвертає напрями інтелектуального, фізичного, естетичного виховання, розвиваючи здібності дітей у вивченні англійської мови, хореографії, логіко-математичного мислення, фінансової й медійної грамотності. А також уможливорює використання парціальних освітніх програм, які дають перспективу системного виховання компетенцій дитини у соціальних взаєминах, ранньому розвитку творчих задатків, покращення мовленнєвих навичок тощо.

² Закон України Про дошкільну (2025) освіту <https://www.rada.gov.ua/news/razom/257175.html>

³ Базовий компонент дошкільної освіти від 12 січня 2021 р. Київ : 2021. https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

Науковцями й практиками опрацьовуються комплексні та парціальні програми для урізноманітнення змісту та напрямів розвитку дітей раннього та дошкільного віку. Педагоги та батьки вихованців в умовах конкуренції на ринку освітніх послуг можуть обирати як державні, так і приватні ЗДО, де активно реалізуються новації, підтримується професійне зростання педагогів, наповнюється матеріальна база. Творчий пошук педагогів-новаторів, які моделюють шляхи удосконалення освітнього процесу, втілюють нові засоби, способи взаємодії педагога з дітьми, враховують досягнення соціальних й технологічних наук, стає матеріалом для презентації та обговорення на сторінках соціальних мереж та у часописах, спеціальній науково-методичній літературі, під час науково-практичних конференцій.

Хочемо розглянути трактування змісту поняття «*інноваційна діяльність педагога*». Провідна дослідниця дошкільної педагогіки І. Дичківською підкреслює значення особистісного розвитку фахівця: «Засвідчення якісно нового етапу взаємодії й розвитку науково-педагогічної та педагогічної творчості і процесів застосування її результатів»⁴. О. Дубасенюк звертає увагу на соціальну значимість вибору педагогом інновацій для задоволення потреб суспільства: «Інновація має здатність розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні»⁵. Дослідник В. Паламарчук підкреслює важливість концептуальних підходів в інноваційній діяльності педагога, які відображають прогресивні тенденції економічних, соціальних, технологічних поступів: «Це принципово нове в науці і практиці, результат зародження, формування і втілення нових ідей, які є революційними щодо попередніх консервативних»⁶. І. Підласий висвітлює інноваційну діяльність педагога як трансформацію теоретичних модифікацій освітнього процесу і формування особистісної філософії професійної самореалізації педагога⁷. Отже, інноваційна діяльність педагога – це майстерно організований освітній процес, який має теоретично обґрунтовану філософську концепцію й веде до позитивних якісних змін в розвитку вихованців, містить переваги над традиційними методиками, технологіями та способами освітньої діяльності.

⁴ Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с., С. 29.

⁵ Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.

⁶ Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці. *Педагогічні інновації в сучасній школі*. Київ: Освіта, 1994. С. 5–9.

⁷ Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти Київ : Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.

Сучасні педагоги, які прагнуть інновацій у своїй професійній праці, мають широку палітру можливостей для ознайомлення через відвідування майстерок, семінарів, навчальних курсів, адже он-лайн платформи рясніють пропозиціями для підвищення педагогічної майстерності, впровадження інновацій. Педагогу, який прагне до саморозвитку важливо знайомитися не тільки з рекламою, а досліджувати філософські засади, методи реалізації нових ідей, аналізувати власні професійні компетенції щодо нової системи чи методики. Часто педагоги знайомляться з новаціями, які їх захоплюють як алгоритм чіткої діяльності в конкретному розвивальному середовищі, імплементують вже готовий механізм дій, але не заглиблюються в методологію, сутність інновації і такий поверхневий підхід може мати негативний результат. Наприклад, якщо вихователю сподобалася ідея використання бджолиного воску (вальдорфська педагогіка) у роботі з дітьми дошкільного віку під час занять з ліплення. То необхідно більше дослідити антропософську систему, яка є в основі даної системи, яка передбачає використання природних матеріалів (вовна, глина, віск, природні барвники, каміння, жолуді, каштани, пісок тощо) впродовж усієї системи навчання з метою природовідповідності, розвитку мистецьких талантів кожного вихованця⁸. Тому, одне чи кілька занять з дітьми з ліплення воском не виправдовує мети поступального природодоцільного виховання, занурення у народні традиції українців, формування самостійних творчих навичок у пізнанні світу дитиною.

Раціональний підхід у впровадженні інновацій передбачає послідовність дій щодо теоретичної й практичної підготовки спеціаліста, розуміння психолого-педагогічних засад нової системи, особистісне ставлення до новації й вміння проектувати свої дії з урахуванням основної мети освітнього процесу. Тому до інновацій потрібно готуватися, обговорювати свої наміри з колегами-однорідцями, спостерігати за практиками, які втілюють нове.

В сучасній дошкільній освіті спостерігаються позитивні зміни щодо збільшення зацікавлених педагогів у впровадженні інновацій. Цьому сприяє й вимога Міністерства освіти проходити курси підвищення кваліфікації не раз у п'ять років, а впродовж усієї діяльності. Широка палітра можливостей удосконалення професійної майстерності в он-лайн режимі дає змогу обирати інновації, проходити теоретичні та практичні курси, на яких презентують кращі педагогічні технології, методики. Але крім курсів, потрібно займатися самоосвітою, щоб вникнути в сутність інновацій, підготовувати

⁸ Дудник Н., Карпенко О., Свійонтик О. Сучасні технології дошкільного виховання : навч.-метод. посібник. Київ : Слово, 2023. 287 с.

дидактичний матеріал, апробувати свої професійні здібності, а тоді впроваджувати в роботу з дітьми. Відповідальне ставлення до застосування інновацій матиме кращий результат і спонукатиме педагога до ретельного вивчення нового, пошуку однодумців, а сама новація не буде фрагментарною подією.

Над інноваціями працюють науковці та практики, експериментальну дошкільну педагогіку вдосконалюють і описують у авторських освітніх програмах, запроваджують через альтернативні освітні заклади, щоб кожен батьки чи мати вихованця знайшов для своєї дитини таку систему освіти, де будуть задоволені індивідуальні її потреби, а освіта створить перспективу для подальшого саморозвитку. Комплексні освітні програми «Я у Світі», «Впевнений старт», «Дитина», «Стежина», «Соняшник», «Українське дошкільля» включають завдання у формуванні основ моралі, розвитку пізнання, валеологічної культури з перших років життя дитини. Вимогами до педагогів у роботі з дошкільниками є знання психології дитини, педагогічних приймів у створенні позитивної емоційної атмосфери, створення розвивального середовища, де малюки мають змогу самостійно досліджувати світ, свої можливості.

У ранньому та дошкільному віці дитини володіє здатністю до пізнання світу за допомогою органів чуття. Прагнення до пізнання, від чуттєвого та емоційного сприймання є природною потребою дитини. Проблема розвитку творчого мислення містить ряд суперечностей в соціальних запитах батьків щодо організації освітніх послуг ЗДО з нахилом на інтелектуальний розвиток дитини, вважаючи основним підготовку дитини до школи способом навчання грамоти, лічби, мовлення, нівелюючи роль сенсорного розвитку у гармонійному вихованні дитини, естетичного та художньо-творчого у процесі виховання самостійності, наполегливості, спостережливості, прагненні до експериментування та активної діяльності.

Педагоги, які працюють з дошкільниками повинні відповідати прогресивним швидкоплинним змінам часу, знати і враховувати особисті потреби дітей, які з раннього віку пізнають світ за допомогою сенсорних вправ. Так формується комплексний взаємозв'язок психічних процесів, а засвоєний знання про світ на рівні відчуттів стають підґрунтям у процесі розумового розвитку, самостійного мислення. С. Сисоєва пише: «Динамізм притаманний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технології в усьому світі зумовлює необхідність формування особистості майбутнього фахівця як

творчого педагога в організації плідної продуктивної, інноваційної праці»⁹.

Звертаючи увагу на особливості мислення дитини, дослідники виокремлюють комплексний підхід до процесу освіти, коли фізична, розумова, естетична діяльність урівноважуються і враховують індивідуальні можливості, пізнавальний інтерес дитини. Вважаємо важливим процес зростання, вдосконалення природних задатків педагога до творчості, удосконалення художніх талантів. Психологічний словник поняття «самореалізація» ототожнює з поняттям «самоактуалізація, як спрямованість на досягнення максимальної ефективності своєї власної діяльності, уміння і досвід контролю за своїм станом, тенденція особистості розвивати власні таланти й можливості»¹⁰. Для педагога ця тенденція має ще й професійне спрямування. Адже тільки творчий, натхненний наставник може надихнути своїх вихованців до самовираження. Мислення дитини має різні напрями вдосконалення уяви, пам'яті, уваги, де творча діяльність (музична, театралізована, образотворча, художньо-мовленнева) займає визначальне місце, бо формує відчуття, розвиває емоції, виховує кращі риси характеру, створює умови для естетичного вдосконалення.

Сучасне підростаюче покоління з легкістю освоює й *впроваджує цифрові технології*, сприйнятливе до інновацій, тому педагоги як наставники дітей повинні відчувати потреби цивілізаційних змін, щоб конкурувати на ринку праці і йти в ногу з часом. Для цього необхідно вміти учитися впродовж життя, підтримувати професійне реноме, знати сильні сторони своїх творчих талантів, розвивати нові, працювати над вмінням створювати й підтримувати позитивну психо-емоційну атмосферу в умовах співпраці з дітьми, користуватися сучасним освітнім контентом. Щоб педагог був професійно придатним, отримував задоволення від роботи, необхідно здійснювати саморозвиток й удосконалювати знання з використанням цифрових технологій.

Технологізація суспільства, швидкоплинність прогресивних наукових відкриттів, домінування телекомунікаційних взаємин обумовлюють необхідність вироблення спільної стратегії для освітян та батьків в організації освітнього процесу для дошкільників. Незаперечними є позитивні зміни, які несе технічний прогрес у налагодженні контактів,

⁹ Сисоева С. О. Соціальні, психологічні та педагогічні підходи до визначення творчої особистості/Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / за ред. Н. В. Гузій ; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 427 с. С. 231.

¹⁰ Психологічний словник / Авт.-уклад. В.В. Синявський, О.П. Сергєєнкова / За ред. Н.А. Побірченко, 2007. 336 с. С. 267 https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf

використанні ШІ для вирішення проблемних завдань широкого спектру знань. Для педагогів у роботі з дітьми дошкільного віку розроблено ряд парціальних освітніх програм з медіа грамотності: «Афлатун», «Медіадошкільник», «Казки й фарби», «Медіасвіт для дошкільнят» Наприклад, головними завданнями розвитку дітей з найменшого віку автори програми «Медіадошкільник» вбачають у «набутті знань про медіапростір та отримання змоги саморозвитку»¹¹. Адже при використанні гаджета дитина обирає темп виконання завдання, не відчуває конкуренції, може використовувати власні способи вирішення завдання, без проблем повернутися на початок вправи і спробувати інший варіант відповіді чи методом спроб і помилок відгадати вірну відповідь, щоб перейти на наступний рівень гри. Картинки захоплюють малюка, робота з палітрою завдань, які переміщуються, змінюються від дотику пальцями робить віртуальний світ дієвим. А завдання дидактичного характеру вчать нового, розвивають допитливість у пошуках варіантів відповідей, подають призи у разі гарної відповіді, підносячи емоційний настрій. «Медіа – це не просто інформаційні канали, і вони не лише постачають матеріал для наших думок, але ще й формують наше мислення»¹².

У позитивному впливі має місце доручення дітей до світу реального технологічного прогресу, проте існують і обмеження з боку психологічного напруження, медики також зазначають, що надмірне використання гаджетів руйнує нервову систему, шкодить зору. Так, технологічний розвиток особистості, так і є перестороги медиків та психологів щодо надмірного впливу цифрових технологій на емоційний, соціальний, комунікаційний розвиток дошкільника. Це призводить до необхідності контролювання раціонального використання гаджетів з боку дорослих: час роботи, зміст активності тощо. Нові програмні завдання дбають про емоційну стабільність, зокрема, містять функцію «постав на паузу», щоб зберегти певні успіхи у виконанні ігрових етапів, коли час роботи закінчився або мати в пам'яті завершену роботу (малюнок, модель, конструкцію). Діти можуть повернутися до улюблених завдань, доповнити чи виправити свої творчі ідеї.

Суперечності у потребі технологізації освіти й застереження психологів та фізіологів щодо негативного впливу гаджетів, ставлять

¹¹ Медіадошкільник: парціальна програма з медіаосвітньої діяльності для дітей старшого дошкільного віку (6-й рік життя) / Г.А. Дегтярьова, О.С. Тарасова, А.П. Фоменко; за заг. ред. О.В. Волошенко, Г.А. Дегтярьової, В.Ф. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 118 с. С. 5.

¹² Медіаосвіта дітей дошкільного віку в умовах інформаційного суспільства. Навчально-методичний посібник / Ванько К.І., Зоря Ю.М., Шаповал О.В., Волошенко О.В. / За редакцією Волошенко О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко П. І. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. 75 с.

перед освітянами та громадськістю завдання: створювати умови для свідомого і дозованого використання інформаційного простору, а у період дошкільного дитинства з боку батьків отримувати корисний, розвивальний контент з Інтернет мереж, який сприятиме розумовому розвитку, культурологічному світогляду, контролювати час використання та зміст контенту. Сучасні ігрові завдання для малюків створені з урахуванням вимог цифрової гігієни, сприяють вирішенню соціальних та освітніх завдань: «Орієнтація на сприйняття медіа, формування навичок безпечної поведінки. Вчити дітей критично сприймати відео, міркувати, аналізувати побачене, робити висновки, аргументувати свою думку»¹³.

Дошкільна освіта вирішує завдання наступності, новачі НУШ, зокрема українська державної освітньої платформи «Мрія», успішно тестується і частково впроваджується як екосистема для учнів, батьків та вчителів в сучасній українській школі, а також має інтерес для педагогів дошкільця. Адже основна місія платформи допомогти дитині знайти себе у сучасному світі, «прибрати зайву бюрократію, щоб приділяти більше часу навчанню дітей»¹⁴. Держава підтримує фінансуванням творців навчально-виховного контенту для широкого доступу у апробації платформи для усіх учасників освітнього процесу. Он-лайн застосунок поєднує технології, штучний інтелект та індивідуальний підхід у тематиці, завданнях, творчих запитах.

Президент України В. Зеленський на презентації освітнього порталу сказав: «Марія спрощує процес навчання в школі й робить це системно, а також дає змогу дітям в усіх частинах нашої великої країни – від прифронтових громад до кожного нашого міста, кожного села, кожної школи – мати однаково повний доступ до освіти»¹⁵. 8 квітня Віце-прем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій, міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров оголосив про початок тестування вищезгаданої програми для дошкільця з червня цього року¹⁶. Веб-портал, мобільний застосунок доступний для небайдужих дорослих, які удосконалюють освітній контент дошкільньої освіти, тестують вправи, завдання, тексти, творчі завдання. Розробники

¹³ Медіаосвіта дітей дошкільного віку в умовах інформаційного суспільства. Навчально-методичний посібник / Ванько К.І., Зоря Ю.М., Шаповал О.В., Волошенюк О.В. / За редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко П. І. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. 75 с.

¹⁴ Застосунок Мрія для шкіл та дошкільця https://24tv.ua/education/zastosunok-mriya-dlya-shkil-doshkilliya-rozshirennya-mozhливostey_n2795298

¹⁵ Зеленський В. про новий застосунок «Мрія» (2025) <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3979924-zelenskij-pro-novij-zastosunok-mriya-mi-obednali-vse-skilne-navcanna-v-odnu-cifrovu-sistemu.html>

¹⁶ Застосунок Мрія для шкіл та дошкільця https://24tv.ua/education/zastosunok-mriya-dlya-shkil-doshkilliya-rozshirennya-mozhливostey_n2795298

мають зворотній зв'язок з практиками й мають на меті доповнювати й удосконалювати зміст контенту, подають зразки варіативних занять з конспектами, іграми, творчими завданнями для вихователів, які можна доповнювати, вдосконалювати, змінювати у швидкому режимі спілкуванням у мережі.

Перед педагогами та громадськістю як новація і виклик сучасного військового стану нашого суспільства актуалізують завдання у *формуванні національної свідомості*. З перших років життя дитини питання приналежності до державної спільноти в умовах загострення політичних подій у нашій країні розставляють акценти у змісті освіти. Сучасне суспільство реагує на питання національної ідентичності, розпочинається його вирішення з виховання поваги до рідної мови, культури, традицій у дітей з раннього віку. Набуває актуальності народна педагогіка (етнопедагогіка), яка зберігає багатотисячолітній досвід наших предків, презентує його у формі матеріальної спадщини (народні символи, автентичні іграшки, національний одяг, традиційні ремесла), культурологічних скарбах літератури (українські казки, пісні, байки, народна мудрість, звичаї, традиції). Системний підхід у залученні малят до народної культури стає основою у виробленні національної свідомості. Під час занять, проведення бесід, милування природою діти разом з педагогами звертаються до кращих традицій демократичних взаємин у родинному спілкуванні українців, застосовують гуманні підходи народної педагогіки, які презентують дотепність, гумор, вміння налагоджувати взаємини у різновікових групах з повагою і до малого і до старого, виховання працелюбності, розуміння й прийняття індивідуальності кожного з певними рисами характеру від мовчазності до балакучості в умовах соціального співіснування, плекання любові до рідної землі у всій красі від херсонських степів до Карпатських гір. Такі акценти у цілісності переконань дорослих стають живильним джерелом у розвитку національної ідентичності дітей з дошкільного віку.

2. Напрями співпраці педагогів та батьків вихованців у вирішенні освітніх завдань

Постають завдання перед педагогами та батьками у створенні умов для задоволення пізнавального інтересу, виробленні вмінь у доступних способах пояснювати дитині закони природи, соціального буття людини. Такі знання, крім теоретичної інформації, мають і практичний спосіб реалізації, тому наведення прикладів, процес спостереження, самостійної роботи, досліджень, вирішення проблемних завдань стають невід'ємною складовою розумового розвитку у виробленні дитиною знань про світ і себе в ньому.

Об'єктивна реальність для дошкільника стає предметом цікавості, дослідження, а отримані знання через суб'єктивне сприймання зазнають ретрансляції у побудові картини світу. Так відбувається *процес передачі знань людства*: від об'єктивно існуючої дійсності до суб'єктивної передачі через педагогів, батьків, засоби телекомунікації до свідомості дитини, прийняття та сприймання знань дошкільником (суб'єктивне) до процесу презентації свого розуміння у співжитті з іншими та природою (об'єктивне). Тому, дорослий, педагог, мас-медіа як носії інформації про світ та цінності культури відіграють важливу роль у становленні первинних уявлень про картину світу у старших дошкільників, коли пізнавальний інтерес до свого місця у світі серед людей, природи, досягнень техніки набувають актуальності. Дошкільник не тільки сприймає інформацію, а й моделює її, суб'єктивно вибудовує на основі власного досвіду, емоційної чутливості, способів мислення.

Спостерігаючи, взаємодіючи, досліджуючи, дитина уточнює невідоме, систематизує інформацію, осягає вчинок чи подію, здобуває власні знання про сенс людських взаємин, своєрідно конструює власні знання, розвиває вміння, усвідомлює цінності. Через суб'єктивне сприймання, об'єктивні пояснення дитина тренує емоційно-ціннісну сферу, виробляє соціальну поведінку, вчиться самостійно приймати рішення. Завдання дорослих створювати спеціальне розвивальне середовище, підтримувати емоційно позитивну атмосферу, давати простір для самостійної діяльності. Основою продуктивної взаємодії стають добро й відчуття щастя у поступальному дослідженні світу, розвитку мислення.

Дитина під керівництвом вихователя відкриває для себе світ прекрасного у природі, людській праці, мистецтві. Художнє читання віршів, оповідань, казок, перегляд ілюстрацій, відвідування театру, музею, картинної галереї, коли малюк споглядає мистецькі полотна, вражають і захоплюють. Мотиви творчої діяльності в дитячому віці є високі, адже діти вірять у свої сили, бажають також створювати власні «шедеври». Тому, вихователь повинен сам володіти засобами створення прекрасного, вміти малювати, співати, віршувати, танцювати, робити витинанки, вишивати, в'язати, виготовляти писанки, плести віночки та володіти нетрадиційними техніками створення прекрасного у житті та побуті. Педагог підтримує ініціативу дитини, демонструє алгоритм діяльності з предметами творчості, заохочує до самостійності дітей, не примушуючи, а надихаючи. Дорослий щиро перевтілюється у героя улюбленого твору і наспівує пісеньку, показує прості ритмічні рухи для танцю. Діти спостерігають і можуть долучитися. Віршик вчимо без примусу повторити за педагогом, а шляхом частого повторення його протягом дня з вираженням великого захвату і задоволення.

Важливим є процес навчання, передачі знань, але не менш важливим є формування моральних цінностей. У дитини виникає багато запитань до сутності подій, поведінки, процесу самовираження в соціумі на основі правил поведінки, способів демонстрації емоцій, сприймання себе як представника своєї сім'ї, соціальної спільноти. Дитина у старшому дошкільному віці здатна до оцінних суджень щодо соціальної ролі людини, моральності вчинків. Вона потребує роз'яснень життєвої мудрості щодо таких культурологічних понять: «бути людиною», «стати корисною природі», «у світі є різні народи», «цінуймо свої традиції», «плекаймо рідну мову» тощо. Такі перші свідомі спроби осмислити сутність власного буття складають велику цінність для подальшого вдосконалення власного духовного світу, допомагають зрозуміти своє ментальне походження, поважати культуру інших народів і берегти свої національні коріння.

Повернення людини до морально-духовних цінностей у педагогічному впливі повинні носити особистісне ставлення, щоб діти відчули ширість і побачили результати діяльності у проявах моральної поведінки, де цінності добра, справедливості, жертвовності мають місце. Важливу роль у розширенні світогляду дитини відіграють значимі дорослі, вихователі, які збагачують світогляд малюка цікавими історіями, казками, піснями, приказками, які милозвучні, цікаві, збагачують уяву зростаючої особистості.

Світогляд виступає основою свідомості, способом усвідомлення дитиною у дошкільному віці дійсності, закладанням основ моральності, а засобом розширення й удосконалення мислення є усна народна творчість, література, яка відображає традиції виховання дитини поєднуючи прогрес суспільного розвитку, впливає на способи поведінки, наводить на роздуми, які стають системними. Судження дитини, набуваючи словесних форм, стають логічними, зростає потреба у спілкуванні, старший дошкільник готується до цілеспрямованого навчання в школі. Завдання дорослих у забезпеченні доступного літературного матеріалу, у вмінні презентувати народну творчість, вести діалог, демонструючи красу рідної мови, багатство форм передачі знань, відчуттів, переживань.

Ще одним важливим напрямом інноваційної діяльності педагога є *вивчення й раціональне використання досліджень психологів, педагогів, біологів, філософів* щодо особливостей становлення особистості в період раннього та дошкільного віку. Досвід та теоретичні знання інтегруються, стають предметом для обговорення, апробації природних умов, практичного використання у освітніх програмах, наукових працях, методичних посібниках, втілюються творчими педагогами в ЗДО. Експериментальна педагогіка пропонує прогресивні ідеї

відомих зарубіжних та вітчизняних дослідників з метою вдосконалення організації освітнього процесу, наповнення розвивального змісту програм, урізноманітнення ігрових технологій. Ідеї провідних дослідників набувають системності, стають методологічної основою освітніх програм, в науці виокремлюються в певну галузь психолого-педагогічних дисциплін – сучасні технології дошкільного виховання. Спеціалісти ЗДО знайомляться з концепціями цілісних систем, таких як вальдорфська педагогіка, М. Монтесорі педагогіка, система раннього розвитку Г. Домана тощо. Системи використовуються цілісно як стратегії розвитку дитини, починаючи з дошкільного дитинства або частково з метою удосконалення діючої стратегії діяльності ЗДО, доповнюються ігровими розвивальними завданнями, пов'язаними з цифровими технологіями.

У професійній підготовці сучасного вихователя наукові знання вікових особливостей психо-фізіологічного розвитку дитини як особистості, яка творитиме майбутнє. М. Монтесорі писала: «Мій метод привів мене до відкриття невідомих раніше духовних особливостей дітей. Те, що вже було відкрито, стосується зовнішніх аспектів розвитку дитини... Дитина – людське створіння, яке працює, страждає, прагне розуміння і спілкування, – усе ще невідома нам»¹⁷. Актуальними залишаються описані М. Монтесорі сензитивні періоди (найсприятливіших періодів для формування певних знань та умінь) становлення світогляду, вироблення самостійності у судженнях та освоєнні об'єктивних знань про світ.

Педагоги, методисти, науковці, дослідники напрацьовують новації, співпрацюють з громадськістю, щоб задовольнити соціальні запити суспільства у потребі виховати підростаюче покоління з якнайкращими компетенціями й зберегти здоров'я малюків. Важливими передумовами якісної організації освітнього процесу з дітьми раннього та дошкільного віку є *створення позитивної емоційної атмосфери*, яка забезпечує відчуття дитячого щастя. Педагоги у складних умовах сьогодення розвивають уміння припрацьовувати негативні психологічні стани й опиратися на позитивні, формувати гармонію взаємин у атмосфері радості, добра й успіху. За таких умов є можливим розвиток чуттєвої сфери, налагодження міжособистісної комунікації, вміння творчо мислити, бути самостійним, дорослішати в позитивній соціальній атмосфері, вчитися гармонії співжиття людини та природи.

Базовий компонент дошкільної освіти за змістом побудовано відповідно до вікових можливостей дітей з урахуванням поступального впливу на мислення, яке характерне «спрямованістю навчально-

¹⁷ Чепіль М., Дудник Н. Педагогіка Марії Монтесорі: навч. посіб. Київ : Видавничий дім Слово, 2017. 248 с.

виховного процесу на досягнення соціально закріпленого результату (заданої норми, вимог до розвиненості, навченості та вихованості дитини)»¹⁸, що спонукає педагогів до оперативного діагностування компетенцій дитини у освітніх напрямках (соціальний, інтелектуальний, мовленнєвий, індивідуальний, психологічний, культурологічний, творчий розвиток).

Педагоги в ЗДО стоять у витоків процесу формування цілісного погляду дитини на своє життя, усвідомлення свого місця і ролі у соціумі, вплив та взаємини з природою, вироблення стратегії буття. Світобачення дитини впродовж дошкільного зростання має об'єктивні виховні впливи й суб'єктивне сприймання. Відчуття, діяльність, формують основи досвіду, елементарні уявлення про світ, перебіг правил та законів природи, сприймання краси й вміння дивуватися її досконалості. У соціальному співжитті діти вчаться усвідомлювати свою роль у суспільстві, розуміти цінності національної культури, плекати любов до рідного краю, вчитися толерантним взаєминам з іншими.

Провідна спеціалістка та авторка однієї з найкращих освітніх технологій розвитку дитини М. Монтесорі у своїй праці «Освіта і мир» звертає увагу на те, щоб науковці та педагоги-практики докладали зусиль до створення розвивального середовища для дітей дошкільного віку і тому, якщо «дитина не сказала «дякую», але вона відкрила нам прихований скарб своєї людської душі, яка є для людства надією... Шлях до миру – це величезна частина людства (діти), до звільнення якої ми все ще повинні докласти радикальних зусиль»¹⁹. Такі думки вважаємо актуальними в умовах воєнної конфронтації.

В емоційно стабільному середовищі педагоги стають модераторами та врівноважують освітні завдання між дітьми й їхніми батьками у раціональному використанні інформаційних, технологічних досягнень людства й показувати переваги ручної праці, звертати увагу на твори мистецтва попередніх поколінь і долучати до джерел народної культури, захоплюватися красою рідної мови й демонструвати здоровий спосіб життя, любити свій край, берегти природу України й демонструвати власні таланти тощо. Тому, часто дошкільного педагога називають «і щець, і жнець, і на дуду грець», тобто майстер на всі руки. Висока планка вимог суспільства до організації якісного освітнього процесу ставлять перед педагогами низку вимог у процесу постійного прагнення до професійного саморозвитку.

¹⁸ Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях: навч. прог. та календарно-темат. план. Автори: А. М. Богуш, І. Л. Сіданіч, В. Є. Сучок [та ін.]. Київ : ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2019. 164 с., с. 40.

¹⁹ Монтесорі М. Освіта і мир. Переклад з англ. Ольга Проскура. Київ, 2023. 163 с., с. 91.

Для вирішенні проблеми надання освітніх послуг та збереження здоров'я дітей з дошкільного віку дошкільця застосовує *інклюзивну освіту*, яка передбачає спільне перебування й організацію навчання та виховання дітям із порушеннями психофізичного розвитку поруч зі здоровими однолітками. Інклюзивна освіта («від *Inclusion* – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Це політика й процес, що дає можливість дітям ООП з дошкільного віку брати участь в здобутті освіти. О. Кононко у комплексній програмі «Я у Світі» у загальних напрямках розвитку дитини дошкільного віку виокремлює соціальні вміння та особистісні компетенції: «Очікування суспільства сьогодні насамперед пов'язані з вихованням життєздатної, гнучкої, свідомої, творчої особистості...; саме в цей віковий період закладається фундамент оптимістичного світобачення; формуються уявлення про свої права та обов'язки, про себе як представника певної статі; про себе минулу – теперішню – завтрашню; про моральні правила і норми, межі припустимої поведінки»²⁰. Отже, для створення індивідуальних умов у колективній діяльності дітей в ЗДО педагог враховує знання та уміння кожного вихованця, поступально розширює їх, задовольняє творчі інтереси, сприяє саморозвитку у всіх освітніх лініях, які визначені Базовим компонентом дошкільної освіти.

Питаннями дослідження особливостей дитячого світорозуміння займається сучасна психологиня Т. Дуткевич. Вона погоджується з необхідністю створювати особливий ритм життєдіяльності дошкільника в ЗДО, підтримувати прагнення до природного пізнання світу, набуття досвіду у свободі. Дитина в дошкільному віці володіє великим потенціалом освоєння знань про світ і себе в ньому. Саморозвиток дошкільника має особливості у проявах під час діяльності в певних тематичних осередках, які обладнані з метою самонавчання. Т. Дуткевич пише про «гетерохромність (стрибокподібність) у процесі розвитку дошкільника, коли сензитивний період стає передумовою засвоєння нових знань, розвитку навичок»²¹. Дорослі повинні спостерігати і задовольняти потреби дитини через створення простору для самостійної дії, експериментів, освоєнні навичок самообслуговування тощо. Дитина способом вправління розвиває розумові здібності, вчиться керувати своїм тілом в просторі, набуває вправних рухів, формує індивідуальні якості характеру.

²⁰ Програма розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі». Нова редакція: науковий керівник Кононко О.Л. К: ТОВ «МЦФЕР, Україна» 2019 р. 488 с.

²¹ Дуткевич Т. Дошкільна психологія: Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 392 с., с. 26.

Провідний спеціаліст дошкільної педагогіки Т. Поніманська пише про високу сприйнятливості дитини у *моделюванні власної поведінки*, коли вихователі та інші значимі дорослі презентують зразки загальнолюдських цінностей, як нових можливостей показати себе світові. «В період дошкільного дитинства відбувається інтенсивне становлення моральних уявлень та форм суспільної поведінки, формування ієрархії мотивів та потреб, загальна й диференційована самооцінка, елементи вольової регуляції поведінки»²². Дошкільний вік, сензитивний до соціальної та пізнавальної самореалізації період ставить перед педагогами ЗДО завдання у створенні спеціального розвивального середовища, застосування свободи та підтримки у творчих проявах, задоволенні у пізнанні та дослідженні світу, використання методики STEM-освіти.

Світоглядні засади, які починають вироблятися в дошкільному дитинстві, визначають зміст і форму життєвої позиції особистості, створюють умови для міжособистісних взаємин, визначають цілі та ідеали її культурного буття. Н. Лисенко зазначає: «Не підбивати щоразу підсумки, адже дитина може довго не проявляти помітних ознак прогресу, а потім різко досягти успіхів. Не порівнювати дитину з іншими. Мати собі супутником дитячу цікавість, а мірилом – ставлення до вихователя»²³. Розумові вправи та емоційно позитивна атмосфера зміцнюють нервову систему дитини з раннього віку, активізують пізнавальні процеси, сприяють засвоєнню особистісного досвіду.

Дитина розвивається й завдяки вмінню виражати свої емоції, сприймати й розуміти прояв емоцій оточуючих. «Під час свого розвитку дитина інтеріоризує ранній досвід прив'язаності (зокрема здатність до відчуття і відповідних реакцій матері та інших важливих фігур прив'язаності) як «внутрішню робочу модель» цього досвіду відносин із значимими раніше відомими об'єктами»²⁴. Взаємини, які і побудовані на довірі, в емоційному комфорті, вибудовують модель поведінки дитини, визначають якість її соціальної комунікації. Дитяче світобачення закладає основи філософії буття особистості і є важливими в дошкільному віці способом вироблення світорозуміння, свого місця в ньому. Філософські роздуми, сміливі висловлювання, припущення формують судження, закладають основи світогляду дитини, розвивають регулювання емоціями.

²² Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Академвидав», 2004. 456 с., с. 15.

²³ Лисенко Н.В., Кирста Н.Р. Педагогіка українського дошкільця: Навчально-методичний посібник. II частина. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 208с., с. 178.

²⁴ Ростальна М.І. Прив'язаність як основа гармонійного розвитку дитини / *Актуальні проблеми психології*. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т.7. Вип. 31., 2013. с. 218.

В період дошкільного зростання у дитини виникає багато запитань до сутності подій, поведінки, процесу самовираження в соціумі на основі правил поведінки, способів демонстрації емоцій, сприймання себе як представника своєї сім'ї, яка має певні традиції, світоглядні цінності у виховній стратегії побудови свого світогляду дитина здатна виробляти оцінні судження щодо понять соціальної ролі людини, моральності вчинків.

Як особистість дитина розвивається і формує світобачення, яке має як суб'єктивні ознаки відчуттів, так і повинно узгоджуватися з об'єктивною реальністю. Погляд дитини на світ визначається її життєвим досвідом (знаннями, уміннями, навичками, звичками, емоційною пам'яттю). Важливу роль у розширенні світогляду дитини відіграють значимі дорослі, вихователі, які збагачують світогляд малюка цікавими історіями, казками, піснями, приказками, які милозвучні, цікаві, збагачують уяву зростаючої особистості. Світогляд виступає основою свідомості, а судження дитини, набуваючи словесних форм, стають логічними, зростає потреба у спілкуванні, старший дошкільник готується до цілеспрямованого навчання в школі. Завдання дорослих у забезпеченні доступного літературного матеріалу, у вмінні презентувати народну творчість, вести діалог, демонструючи красу рідної мови, багатство форм передачі знань, відчуттів, переживань.

3. Зміст освітніх програм для дітей у всебічному розвитку особистості

Для вирішення освітніх завдань у вихованні дітей дошкільного віку науковці та педагоги-практики розробляють та оновлюють парціальні (додаткові) освітні програми, які розвивають певні напрями особистісних компетенцій дитини. Зокрема, для формування загальнолюдських цінностей створені спеціальні програми: «Скарбниця моралі» (Л. Лохвицька), «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях» (А. Богуш, І. Сідініч та ін.), «Дитина» (В. Огнев'юк), «Зерно любові» (О. Шиян, О. Франкевич), «Стежина» (А. Гончаренко, Н. Дятленко), «Вчимося жити разом» (Т. Піроженко, О. Хартман).

Програма «Зерно любові» створена як орієнтовна для роботи педагогів з дітьми старшого дошкільного віку. В ній відведено місце духовним традиціям українців, християнським цінностям, описано регіональні особливості збереження національних традицій у морально-духовному вихованні дітей у родині та громаді. Автори програми «Вчимося жити разом» виокремлюють чотири напрями «Простір, дружній до дитини», «Я та інші люди», «У злагоді та радіощах творимо добрі справи» та «Ми поруч з тобою» у поясню-

вальной записці автори актуалізують увагу на важливості спеціальної організації педагогічного процесу, адже «всі форми роботи, які активізують пошук смислів у ціннісних орієнтаціях дітей та дорослих, підвищують ефективність рекомендацій, спрямованих на формування навичок соціальної поведінки»²⁵. Тому, основними завданнями у використанні вищезгаданої програми є розвиток моральних цінностей у дітей старшого дошкільного віку, ширення компетенцій щодо використання моральних норм поведінки та неспеціальних заняттях застосовувати на практиці широкого інструментарію взаємодій (вербального та невербального), що дає змогу емоційно збагатити форми взаємодії на основі моральності. «Вчимося жити разом» пропонує у діяльності педагога використати досвід українського дошкільця щодо розв'язання проблем соціально-морального, комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Особливістю даної програми є те, що вона робить акцент на презентації занять, які побудовані за інтерактивними методами психолого-педагогічної роботи з дітьми та батьками вихованців в умовах гнучкого реагування на сучасні соціокультурні виклики: подолання тривожності, урівноваження емоцій, налагодження взаємин тощо.

Програма «Скарбниця моралі» має на меті розвиток моральності у дітей від молодшого до старшого дошкільного віку. Л. Лохвицька аналізує особливості емоційного, психологічного та соціального сприймання цінностей моралі. Автор підкреслює емоційну чутливість у період старшого дошкільного віку, коли розвивається мислення, формуються оцінні судження: «Специфіка розвитку моральної свідомості пов'язана з формуванням моральних інстанцій, індивідуальних мотиваційних систем та особливостями становлення самосвідомості, які характеризуються розшаруванням цілісного образу «Я» на «Я-реальне» і «Я-потенційне». Від сприймання змісту окремих вчинків (добре – погано) відбувається перехід до розуміння узагальнених понять про «правильну» (моральну) поведінку»²⁶. В результаті виховного впливу рекомендацій парціальної програми діти отримують компетенції щодо моральних якостей, які формують шляхетні риси характеру, способів взаємодії з однолітками й дорослими, дотримання правил культури поведінки в соціумі з проявом знань та умінь на практиці. Дитина на спеціальних заняттях вчиться проявляти емоційну прихильність чи незадоволення, захоплення чи переживання під час дитячих ігор, у спільній діяльності з іншими дітьми.

²⁵ Піроженко Т., Хартман О. «Вчимося жити разом»: Парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років. Київ : Видавництво «Алатон», 2016. 32 с., с. 10.

²⁶ Лохвицька Л. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль: «Мандрівець», 2014. 128 с., с. 63.

Таким чином формується соціальний досвід, розуміння власної значимості, відчуття потреби особистісної взаємодії.

Впродовж дошкільного дитинства вихованці засвоюють моральні норми у суспільних взаєминах, порівнюючи дії інших і здійснюючи свої відносно розуміння моральних правил, емоційної чутливості. О. Кононко пише про роль моральності у становлення дитини дошкільного віку: «Соціальна компетентність як інтегральна якість особистості, яка уможливує, з одного боку, розуміння своєї унікальності та здатності до саморозвитку, а з іншого – усвідомлення себе часткою соціальної групи та уміння вибудовувати відносини з іншими людьми, враховувати їхні інтереси, орієнтуватися на загальнолюдські та національні цінності»²⁷. Норми моральної поведінки у дітей дошкільного віку мають тенденцію до розвитку на рівні ціннісних потреб, вони засвоюються під час бесід, доручення до діяльності, пов'язаної з проявом емоцій, співчуття, підтримки. В період дорослішання у середньому дошкільному віці моральні вчинки набувають усвідомленості. У старшому дошкільному віці критичне мислення набуває емоційного переживання, свідомого вибору, тому моральні вчинки стають особистісною допомогою. Роль педагога полягає у проведенні бесід на морально-етичні теми, які актуальні для дітей у формуванні моральних суджень, діти вчаться співпереживати, приймати інших, проявляти свої кращі якості.

Автори програми «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях» опираються на концепцію виховання на європейських традиціях, де цінності моралі мають духовне походження, у традиціях культур містять закони християнства. «В процесі засвоєння християнських моральних цінностей діти навчаються добра, милосердя, добротності, відповідальності, співчуття, турботливості»²⁸. Програма розрахована на дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. В додатковій літературі пропонується добірка біблійних оповідань, які є засобом у вихованні моральних чеснот, а методичні рекомендації вміщують завдання для педагогів в проведенні морально-духовних бесід.

Парціальна програма виконує освітні завдання у цілеспрямованому вихованні цінностей, у поєднанні теорії з життям, де приклади моральних норм презентуються для дитини у практичних діях, застосування індивідуального підходу у розвитку понять про моральність. Важливо

²⁷ Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: колективна монографія / укл.: О. Л. Кононко, Н. П. Пихтіна, С. І. Матвієнко, А. М. Аніщук, Л. В. Бобро, О. В. Лісовець; за заг. ред. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 287 с, с. 24.

²⁸ Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях: навч. прогр. та календарно-темат. план. Автори: А. М. Богущ, І. Л. Сіданіч, В. С. Сучок [та ін.]. Київ : ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2019. 164 с., с. 40.

узгоджувати зміст пояснення моральних цінностей у сім'ї вихованця, дитячому садку та громадськості. Адже діти вчать, спостерігаючи й наслідуючи значимих дорослих (батьки, родичі, педагоги), улюблених героїв мультфільмів, художніх творів. Дана програма побудована зі збереженням принципу народності педагогіки, популяризує цінності християнства у доступній дітям формі, плекаючи національне самоусвідомлення.

Визначального значення у виховній роботі з дітьми набуває вміння педагогів створювати розвивальну атмосферу, коли через осмислення дитиною моральних цінностей, вона приходиться до логічних висновків у моделюванні власної поведінки. Художні твори використовуються у вихованні культурологічних цінностей, моральності. Прояви позитивних вчинків, описи відчуттів героїв, бажання вторити добрі справи, виховують позитивні моральні якості: співчуття, справедливість, шляхетність, чесність, ввічливість, наполегливість, відповідальність, доброзичливість тощо.

Науковцями (А. Богуш, Н. Гавриш, І. Паласевич, О. Білан, Л. Фесюкова та ін.) доведено, що художнє читання стає важливим чинником у процесі розумового розвитку, духовно-естетичної культури. Знайомство з художньою літературою для дітей формує, крім мовленнєвих компетенцій, сприймання подій у взаєминах між людьми, природою, розвиває спостережливість, стає основою для виховання моральності. Мотиваційна сфера дошкільника виявляється у розвитку моральних мотивів поведінки, а на етапі старшого дошкільного віку вони набувають усвідомлення, підпорядкованості поведінковим вчинкам.

Художня література була і залишається важливим засобом виховного впливу, адже на прикладах поведінки улюблених героїв чи антигероїв творів, розуміння мотивів їх вчинків, дитина сприймає світ, отримує зразки для наслідування дій. Н. Пасічник, досліджуючи вплив художнього слова на дошкільника, пише: «Сприйняття художньої літератури є активним вольовим процесом, який передбачає не пасивне засвоєння змісту, а діяльність, що супроводжується співпереживаннями героям, уявним перенесенням себе на їх місце, у результаті чого у свідомості дитини виникає ефект особистої присутності та участі у розв'язанні проблемних ситуацій»²⁹. Тому, педагогічне керівництво і обговорення прочитаного є процесом естетичного виховання і емоційного розвитку.

Віршована лічилка дивує дітей, створює гарний настрій, викликає бажання повторити, а також виконує виховну роль у демонстрації краси рідної мови, вчить римувати для наступного творчого

²⁹ Пасічник Н. Країна щибетунчиків. Київ : Видавнича група «Основа», 2020. 54 с. С. 5.

саморозвитку дитини. Веселі жарти веселять, вчать відчувати гумор, розуміти комічне, створюють позитивний настрій, сприяють пошуку однострумків, створюють умови для вираження симпатії, активізують дітей до мовленнєвого пошуку та спроб самостійного творення жартів.

Твори літератури у поєднанні з музикою, театром, танцями інтегровано впливають на світ емоційного сприймання, розвивають сенсоріку, надають змісту людського буття, транслюють національні цінності виховних традицій, дивують колоритом народної витонченості, захоплюють глибоким змістом та ефектом емоційного враження. Твори художньої літератури, музики, театрального мистецтва служать дієвим засобом художньо-естетичного виховання дошкільників, відкривають і пояснюють явища суспільства та природи, ознайомлюють зі світом людських почуттів і взаємин, активізують уяву, розвивають творчість, впевненість у власних творчих можливостях самовираження.

Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей у дітей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві дає змогу визначити методологічні засади у підготовці сучасного педагога:

1. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учасниками освітнього процесу.

2. Орієнтація на потреби дитини в освітньому процесі, дитиноцентризм.

3. Нова структура освіти, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.

4. Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.

5. Умотивований педагог, який має свободу творчості й розвивається професійно.

6. Наскрізний процес виховання, який формує цінності.

7. Децентралізація та ефективне управління, що надасть освітньому закладу реальну автономію.

8. Сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для освітнього зростання освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу.

Освітня, які сприйнятливі до новацій, часто застосовують технологію STEM-освіти, де компетенції формуються у дитини на основі практичної діяльності: від практики до знань, від знань до вмінь. Завдання педагогів зацікавити новим, здивувати, емоційно підбадьорити до експерименту, надати засоби для самостійної діяльності дітям, через проблемні запитання зробити спільні висновки, а потім перейти до подачі інформації про явище. Інформація повинна бути наукова, зрозуміла слухачам, базувалася на спостереженнях та дослідженнях, задовольняла допитливість малюків. Для цього необхідно

вести постійний пошук себе у професії, займатися саморозвитком, знайомитися з новачіями, осмислювати їхні переваги.

ВИСНОВКИ

Підготовка сучасного педагога до інноваційної діяльності повинна включати як внутрішню мотивацію до професійного зростання, готовність до саморозвитку, так і обирати зовнішні фактори, серед яких є вибір для ознайомлення кращих здобутків вітчизняних та зарубіжних вчених, педагогів-практиків. Вміння критично аналізувати філософські основи педагогічних технологій, знайомитися з досягненнями психолого-педагогічної наук є вимогою до компетентності педагога ХХІ століття. Адже робота з дітьми раннього та дошкільного віку визначається розвитком її внутрішнього світу, який формується під впливом дорослих, інформації з віртуального світу, книжок, мистецьких цінностей тощо. Розумовий розвиток виявляється в оцінці дитиною того, що відбувається навкруги, відображається в умінні формулювати власну думку, здійснювати вибір, пояснювати його, визначити цілі діяльності, планувати, діяти, аргументувати судження, не погоджуватися чи уточнювати незрозумілі вимоги, демонструвати поведінку під час взаємин з людьми та природою.

Педагоги долучаються до вироблення життєвих орієнтирів у дітей дошкільного віку, тому важливими є сучасні засоби, в тому числі цифрові технології, а також надважливий є зміст та форма їх передачі досвідченими педагогами. Зміст виховання й навчання сучасного дошкільника повинен бути культуротворчим, а технології – особистісно орієнтовані та сприяти природній потребі розвитку дитини у соціальній, інтелектуальній, валеологічній, фізичній сферах. Ці ідеї покладені в основу розробки Базового компонента дошкільної освіти України – державного стандарту, яким визначено вимоги до розвиненості, вихованості та навченості дитини дошкільного віку та оптимальних педагогічних умов, за яких вони досягаються. Тому, високий професіоналізм педагогів та любов до своєї професії забезпечать дошкільній освіті повноцінну презентацію як першої ланки в повній загальній середній освіті, яка працює над реформою НУШ.

АНОТАЦІЯ

У дослідженні виокремлено освітні завдання професійного розвитку педагога з урахуванням сучасних викликів у необхідності використання педагогічних інновацій. Суперечності представлено у швидкому русі суспільства до активного засвоєння інформаційних джерел професійного зростання й необхідності глибокого вивчення особливостей вікового психо-фізичного розвитку, врахування доцільності застосування

новації, індивідуальних можливостей дитини. Представлено зміст парціальних освітніх програм для роботи з дітьми, які доповнюють основні освітні напрями виховання, дають змогу заглибитися у процес формування ціннісних орієнтирів сучасної людини, побудованих на засадах гуманізму, культурології, сприяють творчому самовираженню. Визначено необхідність налагодження співпраці педагогів й батьків вихованців, інтеграції знань психологів, педагогів, філософів під час реалізації інноваційного досвіду на рівні методики чи технології, щоб процес впровадження був результативним. Подано рекомендації для педагогів для практичного використання для саморозвитку й удосконалення професійної майстерності з урахуванням сучасних викликів та уваги до психо-емоційного стану особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти від 12 січня 2021 р. Київ: 2021. https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с., С. 29.
3. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.
4. Дуткевич Т. Дошкільна психологія : Навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 392 с., с. 26.
5. Дудник Н., Карпенко О., Свйонтик О. Сучасні технології дошкільного виховання: навч.-метод. посібник. Київ : Слово, 2023. 287 с.
6. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях: навч. прогр. та календарно-темат. план. Автори: А. М. Богуш, І. Л. Сіданіч, В. Є. Сучок [та ін.]. Київ : ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2019. 164 с., с. 40.
7. Закон України Про дошкільну (2025) освіту <https://www.rada.gov.ua/news/razom/257175.html>
8. Застосунок Мрія для шкіл та дошкілля https://24tv.ua/education/zastosunok-mriya-dlya-shkil-doshkillya-rozshirennya-mozhlivostey_n2795298
9. Зеленський В. про новий застосунок «Мрія» (2025) <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3979924-zelenskij-pro-novij-zastosunok-mriami-obednali-vse-skilne-navcanna-v-odnu-cifrovu-sistemu.html>
10. Лісовий О. Виступ. Реформа дошкільної освіти. 2024 https://lb.ua/society/2023/08/25/571751_reforma_doshkilnoi_osviti-perehid.html

11. Лисенко Н.В., Кирста Н.Р. Педагогіка українського дошкілля: Навчально-методичний посібник. II частина. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 208 с., с. 178.

12. Лохвицька Л. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль: «Мандрівець», 2014. 128 с., с. 63.

13. Медіадошкільник: парціальна програма з медіаосвітньої діяльності для дітей старшого дошкільного віку (6-й рік життя) / Г.А. Дегтярьова, О.С. Тарасова, А.П. Фоменко; за заг. ред. О.В. Волошенюк, Г.А. Дегтярьової, В.Ф. Іванова. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 118 с. С. 5.

14. Медіаосвіта дітей дошкільного віку в умовах інформаційного суспільства. Навчально-методичний посібник / Ванько К.І., Зоря Ю.М., Шаповал О.В., Волошенюк О.В. / За редакцією Волошенюк О.В., Іванова В. Ф., Євтушенко Р. І. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. 75 с.

15. Монтессорі М. Освіта і мир. Переклад з англ. Ольга Проскура. Київ, 2023. 163 с., с. 91.

16. Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці. Педагогічні інновації в сучасній школі. Київ: Освіта, 1994. С. 5–9.

17. Пасічник Н. Країна шебетунчиків. Київ: Видавнича група «Основа», 2020. 54 с. С. 5.

18. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.

19. Піроженко Т., Хартман О. «Вчимося жити разом»: Парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років. Київ: Видавництво «Алатон», 2016. 32 с., с. 10.

20. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Академвидав», 2004. 456 с., с. 15.

21. Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта та піклування» / Education and Care. Авт.: В.А. Воронов, К.В. Ковальчук, Н.В. Піканова, О.Д. Рейпольська та ін. Київ: ФОП В.Б. Ференець, 2021. 130 с.

22. Програма розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі». Нова редакція: науковий керівник Кононко О.Л. К. : ТОВ «МЦФЕР, Україна» 2019 р. 488 с.

23. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль : ТОВ «Мандрівець», 2024. 256 с.

24. Психологічний словник / Авт.-уклад. В.В. Сиявський, О.П. Сергєєнкова / За ред. Н.А.Побірченко, 2007. 336 с. С. 267. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf

25. Ростальна М.І. Прив'язаність як основа гармонійного розвитку дитини / Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т.7. Вип. 31., 2013. с. 218.

26. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: колективна монографія / укл.: О. Л. Кононко, Н. П. Пихтіна, С. І. Матвієнко, А. М. Анішук, Л. В. Бобро, О. В. Лісовець; за заг. ред. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 287 с., с. 24.

27. Сисоева С. О. Соціальні, психологічні та педагогічні підходи до визначення творчої особистості/Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / за ред. Н. В. Гузій ; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 427 с. С. 231.

28. Чепіль М., Дудник Н. Педагогіка Марії Монтесорі : навч. посіб. Київ : Видавничий дім Слово, 2017. 248 с.

29. Шиян О. «Зерно любові»: Програма духовно-морального виховання дітей / О. Шиян, О. Франкевич, Н. Пагутяк, Г. Іванців, Л. Зеленко, Л. Цюпа, А. Казіброда. Львів : ДНЗ Львівське ВПУ ІКТ, 2018. 61 с.

Information about the author:

Dudnyk Nadiia Zenoviivna,

Candidate of Pedagogical Science,

Associate Professor at the Department of General

Pedagogy and Preschool Education

Drohodych Ivan Franko State Pedagogical University

24, Ivan Franko str., Drohobych, 82100, Ukraine